

KAPOSI JÓZSEF

A történelem OKTV krónikája –
(közel) húsz esztendő a tények
és szubjektív emlékezet alapján

E rövid írás mindenképpen sajátos helyzetet teremt a témát és szerzőt illetően, hiszen úgy vállalkozik a történelem OKTV 1992-től 2010-ig tartó időszakának bemutatására, hogy írója egyúttal a közel 15 éven keresztül, mint ügyvezető elnök, később, mint bizottsági tag meghatározó szereplője volt a feldolgozás tárgyának választott folyamatoknak. A címben megjelölt kettősséget az is indokoltá teszi, hogy a közel húsz esztendő alatt a verseny iratanyaga – különösképpen az 1990-es évek elejének kezdetleges digitális feldolgozottsága miatt –, valamint a versenyszervezéssel megbízott háttérintézmények (Országos Közoktatási Szolgáltató Iroda, Kiss Árpád Országos Közoktatási Szolgáltató Iroda, Oktatási Hivatal) átszervezései nyomán töredékessé vált. Még az első évtized folyamatainak bemutatására és értékelésére történtek kísérletek¹, illetve a Rubicon történelmi folyóirat 1997–2006 között folyamatosan jelentette az éves versenykiírásokat, pályatételeket a hozzájuk tartozó szakmai segédletekkel, valamint a versenyeredményeket (kivéve a 2001–2002-es évet). De a legrangosabbnak tartott középiskolai történelem versenynek a tehetséggondozásban, a tárgy tanításában játszott szerepe és átfogó értékelése, még a feldolgozandó témák közé sorolható. Ezért is látszik szükségesnek és kikerülhetetlennek, hogy az írás támaszkodjék a visszaemlékező szubjektív emlékezetére, nem is beszélve arról, hogy a kulisszák mögött játszódó eseményekről csak ennek segítségével lehet tájékoztatni a téma iránti érdeklődőket.

Az Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny, legalábbis ezzel a néven már több mint félévszázados, hiszen „*maga ez a verseny 1957-ben éledt újjá, nem egyszerűen a régi tanulmányi versenyek egyszerű folytatásaként, hanem új habitussal*”.² Noha nem előzmények nélkül, hiszen a két világháború között Horthy Miklósról, majd az ötvenes évek elején Rákosi Mátyásról nevezték el a középiskolai diákok legnívósabbnak tekintett szellemi versengését. A levert szabadságküzdelmet követően a verseny 1957-es meghirdetése mögött – a tehetséggondozási és kiválasztási motívumok mellett, amelyek közvetve a rendszerhű új értelmiségi elit kinevelését is szolgálják – nem lehet a konszolidációs és legitimációs szándékokat sem kizárni. Természetesen a verseny kigondolói is tisztában voltak azzal, hogy a tehetségek kiválasztása, a jövő kutatók felfedezése nem egyszerű pedagógiai és szakmai feladat, hiszen nemcsak a konkrét pl. memóriateljesítményeket kell vizsgálni, hanem a sokszor rejtett szellemi potenciákat, melyek leginkább az öntörvényű és szuverén megközelítésekben öltönek testet.

A meghirdetett OKTV eredeti koncepciója a tananyag alapos ismeretére épülő kreativitásból indult ki és „*[...] nem ismeretreprodukáló, hanem alkotó szándékú volt. Elsősorban nem is azzal a céllal, hogy kiemelje és kitüntesse a legjobbakat, hanem hogy versengésre, önfelkészítésre ösztökélje tanulók százait, ezreit*”.³ A meghirdetett verseny általában két – főleg helytörténeti téma – pályázat formában történő megírását várta el a jelentkezőktől, vagyis az önálló kutatómunkát tekintette legalkalmasabb módszernek a tehetségek fejlesztése és kiválasztása terén. A fenti szándékokból kiindulva a történelem tantárgyi verseny kezdetben „*[...] egy dolgozat megalkotásából állott. Csak a dolgozat döntötte el a sorrendet, illetve a dolgozat szóbeli megvédése*”.⁴ A verseny a tanulók önálló munkáját preferálva indulásától kezdve olyan, többségében helytörténeti pályatételeket hirdetett meg – nemegyszer ideológiailag is kiszolgálva a rendszert pl. a tanácsköztársaság helyi eseményei – melyek eredményes feldolgozása minden kétséget kizáróan tanulói kutatómunkát igényelt. (Csaba benépesítése a XVIII. században,

Bagamér múltja a XII–XVIII. században, Egy alföldi iskolakönyvtár szerepe a múlt században.)⁵ A pályatételek kitűzésekor már kezdetektől kialakult az a gyakorlat is, hogy a helytörténeti anyag, meg a tanuló érdeklődése szerint kapjanak a versenyzők kapjanak választási lehetőséget.

Az 1960-as évek végétől történelem középiskolai tanulmányi verseny fókuszába már egyértelműen a változatos forrástípusokon alapuló és kutatható helytörténet került, főleg az akkoriban Országos Pedagógiai Intézetben dolgozó Eperjessy Géza szakértelme révén. Így „[...] a tanulmányi versenyben meghatározó szerepet kapott a – feltételezett, sőt kívánatos tanári ösztönzést és tanácsokat nem számítva – egyéni kutatásokon alapuló, önállóan készített jellegű pályamű”.⁶ E szemléletváltással párhuzamosan egyre erősebb törekvésként jelent meg a mindennapos történelemtanítási gyakorlatban is a források feldolgozása és a közvetlen személyes élmény kiváltó módszerek alkalmazása, melynek során a szoroson vett tanítási óra is átkerülhetett, például egy múzeumba.

Az 1970-es évek kezdetétől történelem tantárgyi verseny a viták keresztjébe került, mert egyre számosabb pedagógus kérdőjelezte számon az eredmények objektivitást, feltéve azt a kérdést, hogy „[...] visszaigazolja-e a pályázók általános fölkészültsége, történelmi intelligenciája a pályaműben tükröződő teljesítményt”.⁷ Ugyanis az első évtized éves versenyeinek végeredményét, a pályamű szakmai értékelése mellett az befolyásolta döntő mértékben, hogy a versenydolgozat mekkora mértékben volt önálló munka. A teljes bizottság előtt folyó szóbeli alapvetően nem a történelem tantárgy általános ismeretét, vagy a feldolgozott korszak főbb tényeire kérdezett rá, hanem szakirodalom ismerete mellett, a téma háttérére és a dolgozat megírásakor alkalmazott módszerekre, a feldolgozás problémáira kérdezett rá. A versenyeredmények így a kívülállókban, de a megmértetésben nem igazán sikeresekben könnyen kelthették a szubjektívizmus látszatát, nem is beszélve arról, hogy a kialakult lebonyolítási és értékelési rend óhatatlanul felértékelte a felkészítő tanárok szerepét, hiszen az alaposabb és szakmailag elmélyültebb felkészítés kompenzálni tudhatta a tanulók tehetségében meglévő különbségeket. Ennek nyomán fogalmazódott meg az a szándék, hogy a versenyzők általános tájékozottságát és a történelmi gondolkodás fejlettségét a pályamű mellett valamilyen más módszerrel is mérni kellene, és került bevezetésre – a többi tantárgyban már-már általánosan alkalmazott – írásbeli feladatsor, más néven a teszt.

Az írásbeli bevezetése természetesen újabb problémákat vetett fel, miszerint versenyzők eredményeinek kiszámításakor milyen arányban számítson a teszt, illetve a pályamű. Mivel a versenybizottság többsége a tehetséggondozás eredeti céljának – versenyző diákokat, „[...] a középiskolai tananyagot reprodukáló milióból áthelyezi a tudományos munka miliójébe”⁸ – megbicsaklásaként tekintett az írásbeli teszt bevezetésére, az a döntés született, hogy ennek nem lesz más funkciója, mint a szűrés, vagyis a végeredménybe ne számítson, csupán azt vizsgálja, hogy a dolgozat írója rendelkezik-e a szükséges történelmi alapismeretekkel. A nyolcvanas években aztán – összefüggésben a közvélemény növekvő objektivitási igényeivel – aztán sor került egy második írásbeli forduló beiktatására, melynek eredménye, igaz csak az összpontszám egyharmad részében, de már beszámításra kerültek a verseny végeredményébe.

Az írásbeli versenyrész (teszt) bevezetése kapcsán kibontakozó rövid történeti áttekintés az elmúlt közel húsz esztendő szempontjából azért is tanulságos, mert azt igazolja, hogy ez is – szoros összefüggésben a feladatsorok értelmezési és javítási problémaival – a történelem OKTV azon kérdés közé tartozik, amely szinte a kezdetektől ciklikusan végigkíséri. Mondhatni párhuzamosan azzal a problémahalmazzal, amely a pályaművek eredetiségét (a versenyzői munka önállóságát) kérdőjelezi meg, és megengedhetetlen szaktanári közreműködésre (ezáltal az eredmények megkérdőjelezhetőségére) hívja fel a figyelmet, kiegészülve azzal a sokszor hangoztatott kritikával, mely a versenydolgozatok értékelésének szubjektivitását hangsúlyozza,

kiegészítve a szóbeli megmértetésen megnyilvánuló esetlegességekkel (pl. tételek nehézsége, bírálóbizottság valamilyen elfogultsága).

Miként a verseny első három évtizedének rövid áttekintéséből kiderül, az 1957/58-as kezdetektől látszik, hogy a verseny vonatkozásában a „[...] legnagyobb problémát az okozta, hogy a rendszer kiegyensúlyozatlan és esetlegességekkel terhes volt: az igazi érték mellett felszínre kerülhetett a bővli is. Ezért egy idő múltán elodázhatatlanná vált a verseny rendszerének továbbfejlesztése a »több lábón állás«irányában, és a továbbra is kiírásra kerülő pályadolgozatok mellé csatlakoztatták a tantárgyi fölkészültséget mérő »szűrő-teszteket«, végül szóbeli vizsgával zárták az éves fordulót”.⁹ A rendszerváltozás időszaka fölerősítette azt a nyolcvanas években megindult folyamatot, hogy a versenybizottságban mind növekvő szerepet kaptak tudományos kutatók, egyetemi oktatók és a meghirdetett pályatételek elismert szakértői. Így került a bizottság élére Diószegi István professzor is, aki a 90-es évtől kezdődően sajnálatosan nehéz körülmények között volt kénytelen végezni a verseny szakmai irányítását, mert folyamatos válságban és átszervezés alatt állt az Országos Pedagógiai Intézet, mely kezdetektől biztosította a középiskolások „nemes küzdelemének” anyagi és szervezeti hátterét. Nem véletlenül következett be tehát az 1991-es botrány, amely a visszaemlékezők tudatában nagy sajtóvisszhangról és hol az írásbeli feladatok kiszivároogásáról, hol az értelmezhetetlen javítási útmutatóról szól.¹⁰ Az akkori botrány ma már a távolkődébe vész, de az tény, hogy a korabeli Művelődési és Közoktatási Minisztérium nemcsak azt találta szükséges intézkedésnek, hogy kiadja az Országos Középiskolai Tanulmány Versenyek szabályzatát¹¹, de létrehozta az Országos Közoktatási Szolgáltató Irodát (OKSZI) is. Ez az intézmény az érettségi vizsgák megszervezése, a tantárgyi szakértői feladatok ellátása mellett az országos tanulmányi versenyeknek is gondozójává vált.

Ennek akkori igazgatója (Varga Márta) terjesztette fel 1992 nyarán az életbe lépő új szabályozásnak megfelelően Závodszy Gézát – aki akkoriban már ELTE Tanárképző Főiskola főigazgatója volt – a történelem tantárgyi bizottság elnökének. A felterjesztést Andrásfalvy Bertalan művelődési és közoktatási miniszter hagyta jóvá. A miniszter által is kinevezett elnök személye több szemponttól is szerencsés választás volt. Závodszy Géza az 1970-es években már tagja volt a történelem bizottságnak, így nemcsak gyakorlata volt a bizottsági munka megszervezésében, a feladatkészítés és a pályaművek értékelésében is, de rálátása is volt a verseny vissza-visszatérő problémáira. Olyan intézményi háttér is állt mögötte, amely kompenzálni tudta a háttérintézeti bizonytalanságból (nem volt a létrehozott OKSZI-nak végleges helye) származó esetleges nehézségeket. Nem véletlenül a versenybizottsági tevékenységek (ülések, feladatsorok lektorálása) meghatározó része az ELTE TFK Kazinczy utcai épületéhez kapcsolódott. Csak a pályamunkák érkeztetése, feldolgozása folyt az OKSZI Könyves Kálmán úti, majd a későbbiekben Báthori utcai székhelyén. Závodszy Géza mint elnök a minisztériumi szabályozásnak megfelelően alakította ki a versenybizottságot, de figyelme arra is kiterjedt, hogy „[...] a felsőoktatás és tudomány valamint a közoktatás szereplőinek megfelelő szerepeltetése mellett természetesen szempont volt a folyamatosság részleges megtartása. A megújítás során figyelemmel voltunk arra, hogy a Magyarországon nagy hagyományokkal rendelkező egyházi iskolák is képviselést kapjanak, valamint hogy a középkor, a kora újkor és az újkor egyaránt vitathatatlan szakmai tekintéllyel legyen jelen a verseny-bizottságban.”¹² A történelem versenybizottság összetétele így a szakmai közvélemény előtt egyértelműen tükrözte azt a hármas célt, hogy arányosan kell képviseltetni magát a tudományos szférának (pl. MTA TTI), a felsőoktatásnak (pl. ELTE, KLTE) és a különböző fenntartású és típusú középiskolák képviselőinek (1. sz. melléklet). A kiegyensúlyozott és színvonalas szakmai háttér biztosítását követően a megalakuló szakmai bizottság az elnök irányításával hozzáfogott a szakmai-tartalmi

szempontok érvényesítése garanciális elemeinek biztosításához (közös lektorálások, pályamunkák többszereplős értékelése stb.) és a versenyztetés-lebonyolítás frissítéséhez, dinamizálásához.¹³

Az első évek során (1992–1993) a korábbi hagyományokat részben megtartva, de meg is újítva fokozatosan és céltudatosan véglegesedett a történelem OKTV lebonyolítási rendszere. Megújult a pályatételek kijelölésének gyakorlata több szempontból is. Egyrészt a politikatörténet mellett a társadalom- és művelődéstörténet is komoly hangsúlyt kapott, és gyakorlattá vált, hogy általában három, variábilisan vonzó és jól megközelíthető-hozzáférhető pályadolgozat-téma került kijelölésre, azzal a nem titkolt céllal, hogy mindinkább az önálló kutatásra serkentse a jelentkezőket. A kiadott három pályatétel alapvetően két eltérő típust testesített meg, az egyik egy önálló, leginkább helytörténeti kutatásra épült, a másik pedig egy „[...] korábbi századokhoz (kora újkorhoz, újkorhoz) kapcsolódott, és egy jó kiadásban közkézen forgó reprezentatív forrás, forráscsoport megadott szempontok szerinti elemzését és az elemzés eredményeinek alkotó összefoglalását kívánta meg”.¹⁴ Természetesen mindkét típusú pályatétel megfogalmazása azt a célt is szolgálta, hogy az ifjú kutató munkája során a lehető legkomplexebb megközelítésre kapjon ösztönzést. E szándékok gyakorlati megvalósulását egyértelműen lehet igazolni az akkoriban kiadott pályatételekkel. (2. melléklet) Fontos újításként került be a rendszerbe a megfogalmazott pályatételeket továbbértelmező segédlet, mely témánként támpontokat, feldolgozási javaslatokat és szakirodalmat jelölt ki versenyzőknek és felkészítő tanáraiknak.

Kialakult és a szakmai közvélemény is többségében elfogadta azt a lebonyolítási rendet, miszerint egy, a középiskolai tananyagot felmérő „szűrőteszt” jelenti az első fordulót. Az itt elért teljesítmény nem számít a verseny további szakaszában. A „szűrőteszt” ugyanakkor kettős funkcióval bírt, egyrészt kirosztálta azokat a versenyre jelentkezőket, akik nem rendelkeztek olyan biztos tudással, mely a megmérettetés későbbi szakaszában elengedhetetlen feltétele lett volna a továbbjutásnak, továbbá kiszűrte azokat, akiknek pályázatai kapcsán fel lehetne vetni a plagizálás vagy olyan külső segítség igénybevétele, mely a verseny tisztaságát kérdőjelezhetné meg. A második forduló két részéből az első jelentette a beérkezett pályázatok elbírálását, melyet az akkor kialakult gyakorlata szerint két bizottsági tag (bíráló) tett meg írásban. Ők adtak konszenzusos pontszámot, amelynek maximuma 12 lehetett. A pályázatokban elért pontszámok alapján jutottak tovább a versenyzők a forduló második részébe, ahol a megszerezhető 6 pontért esszéfeladatok megoldását kellett elvégezniük. A második forduló két részében szerzett összpontszám alapján lehetett a döntőbe bekerülni, ahol a pályamunka megvédése volt a feladat. Ebben az időszakban versenyszervezés konszolidációja érdekében vezetődött be a pályázati jelige mellé – mely a versenyzők bizottság előtti anonimitását szolgálta – a kódszám, mely az egymást követő fordulóknál a pontosabb, és szakszerűbb nyilvántartás mellett az esetlegesen megegyező jeligék problémáját is feloldotta.

A Závodszy Géza által 1996 tavaszáig vezetett bizottságban kétségtelenül az elnök szerepe volt a domináns, melyet nemcsak vitathatatlan történelempedagógia jártasságával és szakmai tekintélyével érdemelt ki, hanem azzal a tudással is, mely a versenyszervezés gyakorlati lebonyolításához elengedhetetlenül szükséges. Tekintélyét az is mutatta, hogy nemcsak egyetemi beosztottjai (pl. Salamon Konrád) vagy volt tanítványai (pl. e cikk szerzője, aki az ügyvezetői elnöki teendőket látta el) hallgattak a szavára, de a történészvilágban nála elismertebb szakemberek pl. Orosz István vagy Hegyi Klára is szinte vita nélkül fogadták el javaslatait. Lett légyen szó pályatételekről vagy a pontszámításokról.

1996 nyarán az akkori Művelődési és Közoktatási Minisztérium nem fogadta el az OKSZI igazgatójának felterjesztését, miszerint továbbra is Závodszy Géza maradjon a történelem versenybizottság elnöke. Az akkori hírek szerint – amit mai napig senki sem cáfolt – a

visszaütasítás mögött Báthory Zoltán akkori közoktatási államtitkár állt, aki nem vette jó néven, hogy Závodszy Géza, mint Országos Köznevelési Tanács tagja keményen bírálta az 1995-ben kiadott Nemzeti alaptantervet. Az OKSZI igazgatója a minisztériumi elutasítást követően *Hahner Pétert* – a Pécsi Tudományegyetem akkori docensét – terjesztette fel elnöknek. A személyi döntés motívumai máig nem tisztázottak. (Az intézeti legenda szerint egy folyosói javaslat állt a háttérben.) Hahner Pétert személyét a miniszter minden kommentár nélkül jóváhagyta. Amikor a bizottsági tagok értesültek az új elnök személyéről, többen felvetették (köztük az ügyvezető elnök is), hogy demonstratívan utasítsa vissza mindenki a tagságra vonatkozó felkérését. Ennek kapcsán többen konzultáltak Závodszy Gézával, aki határozottan ellenezte a konfrontatív fellépést és amellet érvelt, hogy azért mert ő „*persona non grata*” a minisztérium szemében, elsősorban a NAT-ot kritikusan fogadó nézetei miatt, nem szabad kockáztatni a történelem OKTV általa kialakított új rendszerét.

Hahner Péter – az egyébként kiválóan felkészült történész – tehát kissé fagyos légkörben vette át az elnöki feladatokat. Úgy lett bizottsági elnök, hogy tájékozatlanabb volt, mint a tagok többsége, hiszen nem volt tapasztalata sem, a verseny különböző fordulónak koordinálásában sem a pályamunkák értékelésében. Ez utóbbi, ha nem is látványos, de belső konfliktusokat is eredményezett, mely azáltal oldódott fel, hogy a korábbi elnöki dominancia csökkent, és nőtt az ügyvezető elnök tevékenységének jelentősége. Hahner Péter elnöksége csak egy tanévre terjedt, mert – közeledve az 1848–49-es forradalom és szabadságharc 150. évfordulójához – olyan témák kitzése került napirendre (2. sz. melléklet, 1997/1998 kiírás), melyek értékeléséhez a téma egyik megfellebbezhetetlen szaktekintélyének közreműködését igényelte. Ez az igény eredményezte azt, hogy – Hermann Róbert bizottsági tag közbenjárásával – Urbán Aladár egyetemi tanár az ELTE professzora lett 1997 nyarán miniszteri jóváhagyásra felterjesztve.

Urbán Aladár professzor személye, nemcsak a szűken vett történész szakma, hanem a tágabban értelmezhető közvélemény előtt is ismert volt. Felkészültsége, nemcsak a meghirdetett pályatételek és a hozzájuk kapcsolódó segédletek szakmaiságában öltött testet, hanem a bizottsági munka egyéb területein (pl. lektorálások, fellebbezések). Személyes példaadása komoly erkölcsi tőkét jelentett a szakmai és bizottsági munka koordinálásában, irányításában. Urbán Aladár elnöksége idején – bár voltak személyi változások – lényegében azon pályán és mederben folytatódott a bizottsági munka, melyet Závodszy Géza fektetett le, indított el. Urbán Aladár az elnöki feladat elvállalása idején már előre jelezte, hogy csak rövid időszakra kíván a történelem OKTV bizottság elnöke lenni, így az ezredfordulókor, befejeződve a 150. évfordulóhoz kapcsolódó témák feldolgozása, maga helyett Bertényi Ivánt, az ELTE professzorát javasolta elnöknek.

Urbán Aladár elnöksége idejében két területen történt változás, az egyik a pályázatok értékelését, a másik a döntőt jelentő szóbeli vizsgát érintette. A pályamunkák értékelése mindig is a történelem OKTV egyik legvitatottabb pontja volt.¹⁵ Ennek hátterét – a szöveges feladatok értékelésében meglévő óhatatlan szubjektívizmus mellett – az adta és adja mind a mai napig, hogy egy-egy iskolai felkészítő tanára évente csak néhány, a diákjai által írt pályaművel találkozhatott, míg a bizottság tagjai nemegyszer 30-40 pályamű elolvasása és összehasonlítását követően értékelik a versenyzők dolgozatait. Ez óhatatlanul más perspektívát jelent és jelentett, így jó néhányszor nehéz volt (és mai napig nehéz) egy-egy szaktanárnak szembenézni azzal, hogy az iskolai szinten kiemelkedő munka országos összevetésben már csak a középmezőnybe sorolható. Ennek megértése és elfogadása szaktanári szinten értelemszerűen nem könnyű és nem konfliktus nélkül való. Tehát ezen értékelési konfliktus helyzet feloldására vezetődött be 1998/99-es tanévben pályázatok elbírálási szempontsora, mely Pontozólapként vált közismertté (3. sz. melléklet). Az ebben megjelenő szempontok (pl. tartalom, szerkezet, anyagkezelés)

nemcsak abban a tekintetben lényegesek, hogy vázlatként, sorvezetőként szolgálnak a szöveges bírálatokhoz, de a versenyzők is világosabb, ha tetszik strukturáltabb, egységesebb és összehasonlíthatóbb visszajelzést kaphatnak. A Pontozólap bevezetésének indokoltságát mindezek mellett az is szükségessé tette, hogy az értékelési szempontok nyilvánossága kiszámíthatóbbá teheti a pályamunkákkal szembeni elvárásokat, és jótékonyan hathat a felkészülésre, illetve a következő évek dolgozatainak színvonalára is. A szóbeli döntő vonatkozásában annyi változás történt, hogy a pályamunka megvédése mellett a versenyzők azt is feladatul kapták, hogy évfolyamuk középiskolai tananyaga – 11. vagy 12. – alapján válaszoljanak egy a korszakhoz kapcsolódó gondolkodtató kérdésre. E módosítás indokát az adta, hogy a pályaművek megvédése nem tudta „megszórni” a mezőnyt – majdnem mindenki hasonló pontszámot kapott – így a döntőnek lényegében nem volt tétje. A szóbeli új formájának bevezetése értelemszerűen a gyakorlatban egyéb hozadékkal is járt, hiszen a problémákra kihegyezett feladatok¹⁶ tanulói megoldásai jól tükrözték a versenyzők kreativitását és kommunikációs képességeit.

Bertényi Iván professzor 2000-ben vette át a történelem OKTV bizottság elnöki teendőit. Hat esztendőn keresztül végzett munkája során nagyon markánsan képviselte a szakmaiság korábban kialakult gyakorlatának fenntartását, de egyben rendkívül nyitottan fogadott minden olyan korrekciós elemet, mely a verseny eredményeinek objektivitását, a szakmai közvélemény előtti elfogadottságot szolgálta. Egyetemi emberként is tisztában volt a középiskolai tanárok érzékenységgel, illetve a megmérettetésre jelentkezők versenyszellemével, így több korrekciós elem – szakirodalmi kérdések, pontozási rend, lebonyolítási rend – is beépítésére került sor elnöksége idején.

A változások első lépéseken „[...] 1999/2000. évi versenykiírás sokféle újdonsággal jelentkezett. Abban az évben az OM és az KÁOKSZI a millenniumi évforduló jegyében hirdette meg az OKTV-t, de a lényeges új fejlemény a verseny lebonyolításának és az értékelésnek megváltoztatása volt. Az első forduló előszelektáló tesztjét kijelölt központi helyeken írták meg a versenyzők, és a teszt anyagának 70%-a épült a középiskolai tananyagra, 30%-ban pedig a választott pályázati témájával kapcsolatos kérdésekre kellett válaszolnia a jelöltnek.”¹⁷ A szakirodalmi kérdések bevezetését két tényező is indokolta tette. Egyrészt az, hogy a tanulmányi versenyt ne tekintsék a diákok feladatmegoldó tréningnek (már csak a költségek miatt sem), illetve lehetőleg csak olyan tanuló induljon el, aki a nyár és őszi folyamán már foglalkozott azzal a témával, amiből a pályamunkáját megírni akarja. Ez a szándék természetesen közvetve azt is szolgálja kívánta, hogy a készítendő pályamunka kiérleléséhez minél több időt rendeljen a tanulóknak. A szakirodalmi kérdések a tesztfeladatsorban alapvetően azt vizsgálták/vizsgálják, hogy a versenyzők megismerkedhettek-e a kiadott szakirodalommal, így elsősorban az olvasmányokban megjelenő tényanyagra kérdeztek, kérdeznék rá.

A lebonyolítási rend abban módosult, hogy a második forduló szakasza (pályamunkák és esszéírás) időben egymással felcserélődött. Így azok a versenyzők (60-65 fő) küldhettek be pályamunkát, akik a második forduló esszéfeladatai megírása nyomán a bekerültek a legjobb tanuló közé. Ekkor lépett érvénybe az a változás is, hogy az esszékérdések az 1490 utáni időszakra vonatkozhatnak. A változás nem érintette a rendszer más elemeit, így az első forduló eredményei (a szűrőteszt) továbbra sem számított be a verseny eredményeibe. A változtatás eredményeként a pályamunkák beadási határideje a korábbi december eleji időpont helyett január végére tolódott, így a versenyzőknek nemcsak több idejük lett a korábban összegyűjtött anyagok feldolgozására, de a győzelmi esélyesség (60-ba kerülés) erős motivációként jelentkezett a színvonalasabb pályázati megvalósításban. A második fordulón belüli csere egyben a bizottság munkáját is könnyítette, és egyben a magasabb színvonalú szakmaiság irányába mozdította el,

hiszen nemcsak kevesebb dolgozatot kellett átnézni a (korábbi 300-400 helyett 60-at), hanem egyben jobban kidolgozott munkákat, a végső győzelmi esélyek növekedésével. A pontozási rend csak annyiban változott, hogy a korábbi versenypontok tízzel fölszorzódtak, mert sokan kifogásolták az 1990-es évek során, hogy nemegyszer tizedpontok, sőt századpontok döntenek a végső sorrendet illetően. Így a 12-ből, 120 lett, illetve a pályamunkákra kapott pontszám az összpontok tekintetében 2/3-ról 50%-ra csökkent. A változtatások egyrészt megszüntették a korábbi törtpontokat (8,75), melyek nemegyszer komoly vitákra adtak lehetőséget, másrészt a középiskolai anyag hangsúlyosabbá tételének irányba mozdították el az eredmények számítását.

Bertényi Iván professzor elnökségének idejére esett a 2005-ös új, kétszintűnek nevezett érettségi bevezetése, mely több ponton is befolyásolta a történelem OKTV korábban kialakult gyakorlatát. Az egyik ilyen az írásbeli feladatokat érintette, hiszen az új érettségi feladatok mintájára – miszerint a feladatok nem egyszerűen a megtanultak visszaadását (reprodukálását), hanem a tanultak új helyzetek ben történő (produktív) alkalmazását várják el – kellett a versenyfeladatokat kitűzni. Ráadásul azt is szem előtt kellett tartani, hogy minden írásbeli feladat foglaljon magába valamilyen ismeretforrást (szöveget, képet, térképet, diagramot, grafikont, karikatúrát stb.), amely vagy tartalmazza a szükséges információkat, vagy segít előhívni azokat az ismeretelemeket (például fogalmakat), amelyekkel a feladat sikerrel megoldható. Ennek nyomán 2005-től a történelem OKTV írásbeli feladataihoz és szóbeli kérdéseikhez is kapcsolódnak források. Ennek bevezetésének időszakában számos bizottsági belső vita zajlott le arról, hogy miként kell értelmezni a verseny vonatkozásában a történelem érettségi vizsgakövetelményeket. A viták eredményeként az a döntés született, hogy a feladatlapok és szóbeli tételek összeállításánál az emelt szintű érettségi követelményeket kell alapul venni. Ettől eltérni lehet (fölfelé vagy kiterjesztőleg), mert az OKTV nem egy záró jellegű vizsga, mint az érettségi, ahol az eredmények rangsora nem releváns, hanem szelekciós típusú verseny, amelynél nem az a kérdés, hogy ki jóra-jelesre tudja az anyagot, hanem a versenyzők egymáshoz képes milyen teljesítményre képesek. A változtatás persze nemhogy feloldotta volna az írásbeli feladatok értelmezésével, megoldásával összefüggő korábbi vitákat, hanem legfeljebb újabb területen – mit is értünk forráselemzés alatt – nyitott frontot.¹⁸ A szakirodalomhoz kapcsolódó feladatokat nem érintette az új történelemérettségi bevezetéséből adódó változások (forrásközpontúság, alkalmazott tudás), hiszen e feladatok funkciója változatlanul az olvasmányélményekből összegyűjthető ismeretelemek ellenőrzése maradt.

Bertényi Iván professzor 2006 nyarán a szokásos rend szerint az Oktatási Hivatal, amely – 2004-től KÁOKSZI megszűnése óta – a verseny gazdája felterjesztette ismételten elnöknek, de Hiller István miniszter lényegében indoklás nélkül visszautasította. (E döntés diszkrét báját adja, hogy a 2000-es évek legelején Bertényi Iván volt az egyetemi előljárója Hiller Istvánnak, és ő terjesztette elő a későbbi miniszter docensi kinevezését.) A kialakult helyzet nyomán az Oktatási Hivatal – a versenyszervezés folyamatosságát és biztonságát figyelembe véve – két bizottsági tagot terjesztett a miniszter elé, aki végül *Szabó Péter* főiskolai tanár, a kora újkor egyik elismert kutatójának kinevezése mellett döntött. (Feltehetően a miniszteri döntést az is befolyásolhatta, hogy Hiller István is a kora újkor szakértője és személyesen is ismerte az elnökségre javasolt felsőoktatási szakembert.) A Szabó Péter által irányított bizottság nem vette jónéven a miniszter barátságtalannak ítéltető döntését, és így amúgy „kurucos ellenállással” a tagok közé hívta ifj. Bertényi Ivánt, PPKÉ oktatóját, hogy legalább a „név” maradjon.

Szabó Péter több mint egy évtizedes bizottsági tagság után kapott elnöki megbízatást, így zökkenőmentesen tudott folytatódni a munka, amit az is megkönnyített, hogy az időközben (2005-től) bizottsági tagból ügyvezető elnöké előlépett Ötvös Zoltán körültekintően, gondossággal és nagy szakmai hozzáértéssel végezte munkáját. Szabó Péter elnöksége a korábbi

években meghozott módosítások konszolidációs, időszakának tekinthető, mivel ekkor stabilizálódtak az időközben végbement változtatások. Alapvetően annyi történt, hogy tovább erősödött a bizottságon belső munkamegosztása, a szakmai munka szervezettsége, illetve minimálisan módosultak a Pontozólap belső arányai. A bizottságon belül az értékelés objektivitása és megbízhatósága érdekében markánsabban kialakult az ún. középiskolás szekció, mely a feladatsorok közös összeállítását és javítását végezte (elnöki lektorálás mellett), illetve létrejött a felsőoktatási szakemberek teamje a pályamunkák értékelésére. A Pontozólapnál annyi változás történt, hogy a tartalomra adható pontszám 10-zel csökkent, melyet a Szerkezet és felépítés szempont kapott meg.¹⁹

Szabó Péter főiskola tanár 2006 nyarától 2009 tavaszáig állt a történelem OKTV bizottság élén, ekkor saját kérésére lemondott, így az időközben több éves bécsi kiküldetéséből hazatérő, és akadémiai doktori címét megszerző *Hermann Róbert* lett a bizottság elnöke. Az ő kinevezése nemcsak a mindenki által elismert szakmai teljesítménye szempontjából sajtóságos, hanem abban a tekintetben is, hogy 1980-as évek egyik történelem OKTV győzteseként került történész pályára, és az Új képes történelem sorozat Nemzet születik kötetét Závodszy Gézával közösen írták.

Hermann Róbert tavaly kezdődő elnökségéhez ez idáig két a 2010/11-es tanévben érvényesülő változás fűződik. Módosul a pályamunkáért adható pontszám, 120 helyett 80 pont lesz, melynek következményeként 200 pont lesz a verseny során a maximálisan elérhető pontszám. Ebből 100 pont szerezhető a középiskolai tananyagra épülő feladatokból, 60 pont a második forduló esszéik és 40 pont a szóbelin. Ugyancsak 100 pont szerezhető a pályamunkához kapcsolódóan, 80 pont a második fordulóban a pályamű értékelésével, 20 pont a dolgozat megvédéséért a szóbelin. A bizottság szerint így kiegyensúlyozottabbá válna a pontozás, mert a pályamunkákkal kapcsolatban két-három éve egyre erősödő az informatikai támogatás, az internetes adatgyűjtés és fokozatosan csökken a tényleges kutatómunka, helyette az internetes kompilációk szaporodtak el. Probléma, hogy egyre nehezebb a nem önálló versenyzői munka kiszűrése, hiszen speciális keresőprogram hiányában a bizottságnak nem könnyű beazonosítani egyes már webes felületekről szerzett átemeléseket. Az új versenykiírásban úgy módosul a középiskolai tananyagra épülő szóbeli vizsga, hogy a versenyzők nem egyszerűen lefelelnek a kihúzott tételből, hanem csak röviden ismertetik a téma kidolgozásának vázlatát (kb. 3-5 perc), majd a téma értelmezéséhez kapcsolódó, a bizottság által feltett gondolkodtató, problémamegoldó kérdésekre válaszolnak (kb. 5-8 perc). E változtatás két célt irányoz elő. Csökkenteni akarja a mechanikus és hosszadalmas tételismertetéseket, a reprodukivitást, illetve növelni akarja a tétellapon kapott források értelmezésével összefüggő kérdések feldolgozásának lehetőségét.

Ha mérlegre akarjuk tenni az elmúlt közel húsz esztendő eseményeit, folyamatait, akkor az elnökök tevékenységéről, a bizottsági munkáról túlzás nélkül megállítható, hogy a szakszerűség és a szakmaiság primátusa folyamatosan érvényesült. Annak ellenére, hogy az elnökök változó időtartamban, intenzitással és dominanciával végezték munkájukat, és a bizottsági tagságban is érvényesült egy természetesnek nevezhető fluktuáció. A folyamatokat tekintve az nem kétséges, hogy elnöki szerep kezdeti túlsúlya megszűnt – összefüggésben az ügyvezető elnöki álladósággal –, és egy olyan állapot alakult ki, amelyben a kollektív és egyéni felelősség kölcsönös szinkronja érvényesült. A bizottsági tagok tekintetében is az állandóság és a változás egyensúlya rögzíthető. Mindez azt jelenti, hogy vannak olyan tagok, pl. Draskóczy István, Párdányi Miklós és e tanulmány írója, akik a tárgyalt időszak egészében közreműködtek, de olyanok is, pl. Szabó Péter, Ötvös Zoltán, akik majdnem ugyanennyi időt töltöttek a bizottságban. Sőt, olyan tagok is beazonosíthatók, mint Szabolcs Ottó, Sárközy István, Havas István, akik ma már nem részesei a közös munkának, de hosszú időn keresztül a bizottság meghatározó személyiségei voltak. Az is

tagadhatatlan, hogy a közel húsz év alatt számos szaktekintély, kiemelkedő kutató, pl. Orosz István, Salamon Konrád, Estók János vagy közmegebecsülésnek örvendő középiskolai tanár, pl. Száray Miklós, Újvári Pál, ifj. Varga Ákos, Lator László, Herber Attila és Szász Erzsébet fordult meg a bizottsági tagok között. Sőt egy részük még ma is a bizottság tagjaként tevékenykedik. Mindez azt mutatja, hogy az eredményes és színvonalas munkának meghatározó feltétele a vállaltan közös cél mellett a személyi összetétel „milyensége” és az együttműködésre készített empátiája, szakmaiságuk komolyságának szándéka.

Amennyiben a szakmaiság nyilvános mérlegét kívánjuk megvonni érdemes külön is számba venni a pályatételeket (2. sz. melléklet) elsősorban abból a szempontból, hogy mennyire sikerült érvényre juttatni az 1992-es induláskor rögzített célokat, miszerint a politikatörténet mellett a társadalom- és művelődéstörténet is kapjon komoly hangsúlyt, azzal a nem titkolt céllal, hogy mindinkább az önálló kutatásra serkentse a jelentkezőket. Az alábbi táblázat – amely talán vitathatóan és önkényesen sorolt be egyes pályatételeket – minden bizonnyal megkérdőjelezhetlenül igazolja, hogy a vállalt társadalom- és művelődéstörténeti szempontok érvényesültek, és összességükben jól reprezentálják a húsz év évfordulóit, és azt az elvárást, hogy a kutatási motiváció érdekében felkeltse a középiskolai tanulók érdeklődést, illetve lehetőséget biztosítson változatos forrásanyag feldolgozására.

A pályatételek témák szerinti felosztása				
Személyiségek	Évfordulók	Társadalom-történet	Gazdaság-történet	Mentalitás-történet
Kossuth Lajos	1956	Iskolaügy	Vasútépítés	Ház és ember
II. Rákóczi Ferenc	Nemzeti emlékhelyek	Szociális gondoskodás	Infrastruktúra változásai	Egy XX. századi polgár
Deák Ferenc	Holocaust	Nőképzés	Vízépítés	Nemesi életforma
Széchenyi István	Millennium	Nők a magyar közéletben	Régi mesterségek	Játék és szórakozás
Batthyány Lajos	Mátyás-kép	Sportélet, sport-egyesületek		Mentalitás és apróhirdetések
Zrínyi Miklós		Migráció		

A történelem OKTV egyik meghatározó és előremutató eredményének minősíthető, hogy a pályatételekhez (Závodszy Géza javaslatára) kezdettől fogva készültek olyan másfél-két oldal terjedelmű segédletek, amelyben a téma szakavatott kutatói tovább értelmezik a kitűzött feladatokat, és felhívják a figyelmet szakirodalom kiválasztására is. E dokumentumok szerzői között megtalálhatunk a bizottsági tagokon kívül számos kiváló történészt, pl. Pállfy Géza, Várkonyi Gábor, Szakolczay Attila, Majdán János, és amelyek leginkább a Rubicon folyóirat hasábjain kerültek napvilágra a versenyzőknek nyújtott konkrét segítségen túl egyben sajátos kordokumentumok is. Jól mutatják összességükben azt az irányváltást (pl. a mindennapok világának felértékelődése), ami a történelem tárgyának értelmezésében, illetve a feldolgozási módok tekintetében az elmúlt két évtizedben hazánkban végbement. Ráadásul pedagógiai szempontból is nagyon tanulságosak ezek, mert számos esetben tükrözik azt, hogy az adott téma

értője – egyben netán legjobb ismerője – miként tudja a középiskolai korosztály számára „közel hozni” és érthetővé tenni egy távoli kor jelenségét, folyamatát. Továbbá a feldolgozási fókuszok meghatározásával a lehetséges alternatívák kijelölésével az úgy legyen „szűkítő”, hogy egyben mégis széles értelmezési keretet is biztosítson. Összegyűjtésük, és részletes elemzésük egy kiváló szakdolgozati témának ígérkezik.

A pályázatok színvonala, helye, szerepe a verseny menetében, és értékelésük objektivitása, megbízhatósága fontos indikátora lehet a bizottsági szakmai munka mérlegének Nyugodt szívvel rögzíthető, hogy az elmúlt évtized során standardizálódni és kiegyenlítődni látszanak a versenyzők által beküldött pályaművek mind terjedelmi (20-30 gépelt oldal), mind tartalmi tekintetben. Ez többek közt azt is jelenti, hogy sokkal „egyneműbb” a versenydolgozatok színvonala, és manapság már nem találkozni olyan pályaművel, amelyből hiányoznának az idézetek, ábrák, irodalmi hivatkozások stb. forrásainak jelölései, a tudományos munkák szokásainak megfelelően. Az is megállapítható a versenyzők tisztában vannak a kiírás legfőbb szakmai kritériumaival, így tudják, nem elvárás a teljes körű, minden részletre kiterjedő, monografikus feldolgozás, hanem „közepes” léptékű tanulmányok készítése a kívánatos, amelyeknek terjedelmi korlátai általában a címben foglalt feladat körültekintő és jól rendszerezett-strukturált „körüljárását”, a felmerülő kérdések megválaszolását, következtetések levonását és a történelmi összefüggésekbe ágyazását teszik lehetővé. Továbbá igazolják az érett forráskezelés, anyaggyűjtés, szelekció, logikus-tematikus rendszerezés, a szabatos bemutatás és közlés képességét, valamint a helyes és kifejező terminológia és szaknyelv értő alkalmazását.

A minőségi kiegyenlítődéssel párhuzamosan – különösképpen az utóbbi években – megfigyelhető egy differenciálódás is, mely abban nyilvánul meg, hogy folyamatosan csökken a helytörténetre koncentráló, az egyéni kutatásra, gyűjtőmunkára épülő pályamunkák aránya, és nő a forrásfeldolgozó témát választó versenyzők száma, amint ezt az Oktatási Hivatal adatbázisa tanúsítja. A pályamunkák értékelése a szaktanári közvéleményben mindig is komoly viták keresztüztüében állt és áll, melynek háttérét leginkább az adja, hogy a felkészítő tanárok csak egy-két dolgozat ismeretében (vagy a korábbi tapasztalataik alapján) tudták meghatározni a pályamunka értékét. A bizottság tagjai ugyanakkor nemegyszer az adott pályatétel elismert kutatói, továbbá a „csomagban” és párhuzamosan történő javítás olyan összehasonlítási alapot ad, mely lényegesen csökkentheti a kikerülhetetlen szubjektív torzító hatásait. Nem lehet szó nélkül hagyni a verseny eredményei szempontjából a pályamunkák szerepének, jelentőségének lassú, de folyamatos csökkenését, mely kezdetben csak a szóbeli szakaszban jelent meg, később a beadási szakasz megnyújtásában és ezzel összefüggő létszámkeret szűkítésében öltött testet, majd a jövő évi pályázati kiírásban csúcsosodott ki, hiszen az összteljesítményben a kezdeti 80%-os szerepe a húsz év alatt 50%-ra csökkent. E folyamat minősítése hosszabb történelmi távlatot igényel, de az mindenképpen prognosztizálható, hogy ez a folyamat tovább folytatódhat – már csak azért is, mert jó néhány tantárgyban (pl. magyar irodalom) ez már végbement –, és egyre jelentősebb a közvélemény ez irányú nyomása. Ami bizonyos szempontból érthető (pl. az írásbeli érettségi bevezetése történelemből), de egyúttal felveti a verseny eredeti képességfejlesztő és tehetséggondozó szerepének csökkenését.

Az írásbeli feladatsorok kérdésköre összegzésének részeként nem kerülhető meg ez, hiszen ennek kapcsán fogalmazódtak, fogalmazódnak meg a legélesebb kritikák. Az szinte természetesnek mondható, hogy a verseny különböző fordulóinak írásbeli feladatai – mióta a történelem OKTV alkalmazza ezeket – viták keresztüztüében állnak. Igaz ez a tesztfeladatokra, hacsak nem konkrét történelmi adatra kérdeznek rá – bár ilyen jellegű tapasztalat is van (pl. Rákóczi kiáltványát a fejedelem írta vagy a titkára?) –, és különösképpen az esszé típusú feladatokra, melyek javítása tudvalevőleg mindig is megkérdőjelezhető. A feladatsorok és

javítókulcs kritikája nemcsak arra a természetes reakcióra vezethető vissza, ami a kieső versenyzők és felkészítő tanáraik elégedetlenségéből táplálkozik – és nemegyszer ironikus vagy felháborodott hangnemben testesül meg –, hanem azt is mutatja, hogy a történelemtanítás mai gyakorlata rendkívül színes és változatos, így szinte minden pedagógus lényegében egyéni fogalomrendszerében az általa igaznak ítélt, önmaga számára értelmezhető narratívát tanítja. Látni kell, hogy ezen a területen is komoly előrelépés regisztrálható, hiszen nőtt a kiszámíthatóság a feladatsor struktúrájában, mind a feladattípusokban kétségtelenül. Az első (szűrő) és a második esszé feladatlap felépítésének általános jellemzőjévé váltak, hogy ún. közös feladatok, amelyek leginkább a 9–10. évfolyam anyagát ölelik fel. Emellett mindkét feladatsor tartalmaz kérdéseket 11., illetve 12. évfolyam anyagából. Az első a 11.-eseknél 1789-ig, a 12.-eseknél pedig 1920-ig. A második, az alacsonyabb évfolyamon 1848-ig, a felsőbb pedig 1939-ig. Az első feladatsor közel egy évtizede tartalmaz ún. szakirodalmi kérdéseket, melyek az arra a tanévre vonatkozó pályatételekhez rendelt – előre kihirdetett – szakirodalomhoz kapcsolódtak. Lényegében a 2005-ös új történelem érettségihez kötődően mindkét feladatsorban megjelentek a különböző forrástípusok, és forrásokra épülő feladattipológia, bár alkalmazásuk számolatlanul vetett fel a különböző szakmai kérdéseket.²¹ Az írásbeli feladatsorok minőségi szempontjaiból kulcsfontosságúnak ítélni a folyamat, melynek eredményeképpen mindkét forduló feladatlapjai és értékelési útmutatói 2003-tól az Oktatási Hivatal honlapján megtekinthetők. Ez nemcsak a verseny átláthatóságát, a felkészülési folyamatot segíti, de nyilvánosságával, a verseny tisztasága iránti közbizalmat is szolgálja. Miként az is, hogy az OKTV-bizottság a versenyzők konkrét személyéről, iskolájáról a különböző fordulók során semmiféle információval nem rendelkezik. Az elbírálás minden esetben – így az 1. és 2. forduló feladatlapjai, illetve a pályamunka értékelése esetében is – egymástól is független kódszámmal, ill. másik kódszámmal és jelíggel ellátott produktumok alapján történik.

A verseny döntőjét jelentő szóbeli vizsga szerepe a tárgyalt korszakban nőtt, különösképpen a középiskolai tananyagból kapott gondolkodtató kérdések nyomán, melyek a 11–12. évfolyamos versenyzők esetében is a tanév teljes anyagára épülnek. A tételek összeállításának szándéka a kezdetektől fogva a tanulói problémaérzékenység és a történelmi látás- és gondolkodásmód feltérképezésére irányult. A szóbeli feladatok megfelelnek a forrásközpontú és gondolkodtató, kompetenciaalapú történelemoktatás követelményeinek, így minden feladathoz megoldási szempontok is megfogalmazódtak. A versenytapasztalatok az eredményeket illetően elmentmondásos képről tanúskodnak, ezért is vált időszerűvé a következő tanévtől bevezetett változtatás, mely a reproductivitásról a produktivitásra kívánja helyezni a hangsúlyt, mivel az értékelésben nagyobb teret kap az ott és akkor megválaszolható problémákra adott válaszok jelentősége.

A történelem OKTV rangját, kiemeltségét a különböző versenyek között szinte 1957-es indulásától kezdve az biztosította, hogy a győztesei – az első tíz helyezett – tantárgyi felvételi nélkül kerülhettek be az általuk választott felsőoktatási intézménybe. E rendszer 2005-ben az új érettségi belépését követően megváltozott, és a legjobbak – a döntőbe bekerülők – kezdetben közülük az első 15 versenyző, később mind a 30, történelem tantárgyból érettségi vizsga mentességet kapott, emelt szinten, maximális pontszámmal. A későbbiekben 2008-tól lépett életbe a ma is érvényes rend. A verseny teljesen különvált az érettségitől arra való hivatkozással, hogy az OKTV feladatkészítési rendszere, az ott érvényesülő elbírálási szabályok biztonsági szempontból nem kompatibilisek, hiszen nem vonatkoznak rá azok a titokkezelési szabályzatok, melyek időközben – a tételkiszivárgások nyomán – megfogalmazódtak az érettségi vizsgánál. Az OKTV eredmény nem váltja ki az érettségit, hanem többletpontot jelent a felvételi eljárás során. E változtatás kétségtelenül kedvezőtlenül hatott a versenyre jelentkezők számára. 2008/09-hez

képest egy év alatt 11–12%-kal csökkent a jelentkezők száma, de a felvételi pluszpontok elérése miatt így is van továbbtanulási tétje a döntőbejutásnak és a helyezéseknek, így nem vetette vissza lényegesen sem a versenyen indulók számát.²² Bizonyára az elnyerhető kedvezmények mellett továbbra is bízni lehet a tanulókból származó belső motivációban, mely az egészséges versenyszellemből táplálkozik, és jelentősen befolyásolja a részvételi szándékokat.

A történelem OKTV-kre jelentkezők száma				
Évek	1992/1993	1993/1994	2008/2009	2009/2010
Jelentkezők száma	5263	5428	3907	3450

A történelem OKTV értékeléséből nem hagyható ki a több mint másfél évtized alatt összegyűjtött versenyeredmények statisztikája sem, mely elsősorban a legjobban szereplő diákok, illetve az őket felkészítő iskolák és tanárok számbavételével mutatható meg (4. sz. melléklet). A feldolgozott eredmények egyértelműen a vidéki nagyvárosi, városi gimnáziumok (pl. Lovassy László, Veszprém; Révai Miklós, Győr; Eötvös József, Tata; Türr István, Pápa; Radnóti Miklós, Dunakeszi) előretörését mutatják, hiszen az első tíz között csak két fővárosi iskola található a 2. (Apáczai Csere János), illetve a 6. helyen (Fazekas Mihály) található. A vidékiek térnyerésének mértékét még jobban szemlélteti a felkészítő tanárokról és szakmai műhelyekről készített rangsor, melyet torony magasan vezet Isztl László (39 pont), Lovassy László Gimnázium, Veszprém, és Gróber Attila, Türr István Gimnázium, Pápa (31,5 pont), a harmadik helyezett győri Révais Orsoss József (22 pont) előtt. Érdekessége a rangsornak, hogy a legtöbb pontot elért fővárosi felkészítő tanár is csak a 10. helyezést tudta elérni 13 ponttal.

A közel húsz esztendő krónikáját feldolgozva összegzésként megállapítható, hogy a történelem OKTV-t Závodszy Géza az 1990-es éveket jelentő rendszerváltozás után a megőrzés és megújítás egyensúlyán alapulva olyan szakmai fundamentumra tudta helyezni, amely az állandóság mellett folyamatosan képessé tette az önkorrekcióna. Ennek nyomán szakszerűen végre tudta hajtani azokat a változtatásokat, amelyek a verseny színvonalának emelése mellett a változó kihívásokra adandó releváns válaszok egységét jelentették. A történelem OKTV-t „újjáalapító elnök” csak öt éven keresztül vezette a bizottságot, de szakmai hitvallása és mentalitása mind a mai napig meghatározó jelentőségű, hiszen az őt követő elnökök is lényegében az általa megrajzolt pályán hagyták a szaktárgyi versenyt. Ez persze lehetne véletlen is, de itt nem erről van szó, hanem egy olyan alap lerakásáról, amely kiérlelt és tudatosan vállalt szakmai koncepció (képességfejlesztés, tehetséggondozás), világos áttekinthető struktúrákon (a versenyfelépítettsége, a fordulók sorrendje) és az elhivatott szakmai műhely megteremtésével garantálni tudja a nemzedékek közötti párbeszéd fenntartást és a továbbépítés feltételrendszerét.

MELLÉKLETEK

1. A TÖRTÉNELEM OKTV-BIZOTTSÁG TAGJAI 1994–2010

Elnökök:

Dr. Závodszy Géza főiskolai tanár, főigazgató, ELTE TFK 1992–1996 Dr. Hahner Péter egyetemi docens, JPTE 1996–1997 Dr. Urbán Aladár tanszékvezető egyetemi tanár, ELTE BTK 1997–1999 Dr. Bertényi Iván tanszékvezető egyetemi tanár, ELTE BTK 1999–2006 Dr. Szabó Péter egyetemi docens, ELTE BTK 2006–2009 Dr. Hermann Róbert, hadtörténész, akadémiai doktor 2009–

Ügyvezető elnökök:

Kaposi József tantárgyi szakértő, tudományos munkatárs, OKI, OKSZI 1992–2005 Ötvös Zoltán tantárgyi szakértő, Oktatási Minisztérium, vezető főtanácsos II. Kerületi Önkormányzat 2005–

Tagok:

Dr. ifj. Bertényi Iván egyetemi tanársegéd, egyetemi adjunktus PPKE BTK, ELTE BTK 2006– Cserjés Attila középiskolai tanár, Batthyány-Strattmann László Szakképző Iskola és Gimnázium 1992–1997 Dr. Draskóczy István egyetemi docens, ELTE BTK 1992– Dr. Estók János főiskolai tanár, ELTE TKF, ELTE BTK 1994–2007 Foki Tamás középiskolai tanár, Fazekas Mihály Gimnázium, vezető szaktanácsadó 1994–97 Dr. Földesi Margit egyetemi docens, PPKE BTK 2007– Dr. Havas István középiskolai tanár, Budapesti Piarista Gimnázium 1992–2006 Dr. Hegyi Klára tudományos főmunkatárs, MTA Történettudományi Intézet 1992–1994 Dr. Hermann Róbert tudományos munkatárs, Hadtörténeti Intézet 1997–2002, 2009– Herber Attila középiskolai vezetőtanár, Eötvös József Gimnázium 2004– Dr. Horváth Jenő főiskolai tanár, ELTE TFK, egyetemi docens, BKE 1994–1997 Dr. Kaposi József tudományos munkatárs, OKI/OFI, egyetemi adjunktus PPKE BTK 2005– Ifj. Lator László középiskolai vezetőtanár, Veres Péter Gimnázium 1998– Dr. Oborni Teréz tudományos főmunkatárs, MTA TTI 2009– Dr. Orosz István egyetemi tanár, ELTE BTK 1992–1994 Ötvös Zoltán középiskolai tanár, Baár-Madas Református Gimnázium, Berzsenyi Gimnázium 1994–1996, 1998–2005 Dr. Párdányi Miklós főiskolai docens, ELTE TFK, középiskolai igazgató, József Attila Gimnázium, Szent Imre Gimnázium 1992– Dr. Pelyach István egyetemi docens SZTE BTK 2002– Tombor László középiskolai igazgató, Baár-Madas Református Gimnázium 2007– Dr. Salamon Konrád főiskolai tanár, ELTE TKF 1994–1997 Dr. Sárközy István középiskolai igazgató, alpolgármester, Kecskemét 1992–1998 Dr. Szabó Péter főiskolai tanár, ELTE TFK, egyetemi docens, ELTE BTK 1994–2006 Sáfrán Katalin középiskolai tanár, Közgazdasági Politechnikum 2003–2004 Dr. Szabolcs Ottó egyetemi docens, ELTE BTK 1992–2000 Száray Miklós középiskolai vezetőtanár, Kempelen Farkas Gimnázium, Fazekas Mihály Gimnázium, Apáczai Csere János Gimnázium 1997–2005 Dr. Szász Erzsébet középiskolai vezetőtanár, Kempelen Farkas Gimnázium 2005– Újváry Pál középiskolai tanár, szaktanácsadó, Pestszentlőrinci Közgazdasági Szakközépiskola, Fazekas Mihály Gimnázium 1992–1997 Varga Ákos középiskolai vezetőtanár ELTE Trefort Ágoston Gimnázium 2001–2003 Dr. V. Molnár László egyetemi docens, JPTE, Pécsi Tudományegyetem 1994–2004

2. TÖRTÉNELEM OKTV PÁLYATÉTELEK 1992–2010

1992/1993

1. Egyházak, egyházi szervezetek működése és a hitélet falumban (városomban, szülőhelyemen) a XX. században.
2. Életmód, műveltség Bethlen Miklós önéletírásában.

1993/1994

1. Pázmány Péter, a nemzetnevelő (kiadott írásai alapján).
2. Az 1956-os forradalom története (előzménye és utóélete) lakóhelyemen (falumban, városomban, kerületemben).

1994/95

1. A polgári alkotmányosság alapelvei Kossuth Lajos forradalom előtti munkásságában (kiadott munkáiban 1847 és 1848. március 15. között).
2. Ház és ember (egy épület társadalomtörténete).
3. Az infrastruktúra változásai lakóhelyemen a vasútépítéstől napjainkig (közlekedés, víz, villany, csatorna).

1995/1996

1. A millennium megünneplésének helyi emlékei lakóhelyemen.
2. Egy XX. századi magyar polgár.
3. II. Rákóczi Ferenc személyisége a Vallomások és az Emlékiratok alapján.

1996/1997

1. Régi mesterségek nyomában falumban (városomban, lakóhelyemen).
2. Erkölcsiség és felelősségvállalás Széchenyi István személyes megnyilatkozásai ban (a Napló és a Döblingi hagyaték alapján).
3. A szociális gondoskodás formái és intézményei (állami, egyház és magán) lakóhelyemen 1945 előtt.

1998/99

1. Az önkényuralom és nemzeti ellenállás emlékei, emlékezései, emlékhelyei lakóhelyemen /falumban, városomban/1849–61. között.
2. A honvédelem és a katonaszemély Zrínyi Miklós történeti és katonai jellegű írásaiban.
3. Mentalitás, életmód, életvitel a századelőn az apróhirdetések tükrében (lakóhelyem sajtója alapján 1900–1914 között).

1999/2000

1. A történelmi hitelesség kérdései a Képes Krónikában (Szent Istvántól Könyves Kálmán haláláig).
2. Az Árpád-kor emlékei lakóhelyemen és környékén.
3. A XIX. századi lengyel felkelések és a magyar közvélemény.

2000/2001

1. Az életmód és mentalitás Forgách Ferenc emlékiratában.
2. A magyar iskolaügy a XVIII–XIX. század fordulóján, az első és második Ratio Educationis összehasonlító elemzése és hatása a magyar iskolafejlődésre.
3. A Holocaust története lakóhelyemen (falumban, városomban) visszaemlékezések, illetve írott források alapján.

2001/2002

1. A török–magyar problematika Tinódi Lantos Sebestyén munkásságának tükrében.
2. Az emigráns Kossuth Lajos és a nemzetiségi kérdés.
3. A burkolt és nyílt diktatúra alakulása 1945 után lakóhelyemen (falumban, városomban) visszaemlékezések, illetve írott források alapján.

2002/2003

1. A Kossuth-kultusz lakóhelyemen.
2. A Rákóczi-szabadságharc és a nemzetközi vélemény.
3. Játék és szórakozás a XV–XVI. századi Magyarországon.

2003/2004

1. Háború és mindennapok a tizenöt éves háború idején.
2. Deák Ferenc politikai írásai az alkotmányosság visszaállítására.
3. A középfokú nőképzés lakóhelyemen (városomban) a dualizmus korában.

2004/2005

1. Hiedelem és valóság a mohácsi csata időszakában (Szerémi György: Magyarország romlásáról című művének történelmi értéke).
2. Teleki László tevékenysége és munkássága Magyarország polgárosodásáért és a térség népeinek együttéléséért.
3. A vasút gazdaságélénkítő, tájtalakító, városformáló szerepe lakóhelyemen, régiómban.

2005/2006

1. Nemesi életforma Magyarországon a XVII. században. Korabeli írott források (naplók, emlékiratok, levelek, stb.) és tárgyi emlékek (épületek, használati tárgyak alapján).
2. Batthyány Lajos pályája miniszterelnöki kinevezéséig (nézetei, megnyilatkozása és cselekedetei tükrében).
3. Az 1956-os forradalom és szabadságharc helyi szerveződései lakóhelyemen, régiómban (bizottságok, tanácsok, pártok, fegyveres csoportok, egyesületek, stb.).

2006/2007

1. Háborúk, hadsereg, várak Zsigmond király időszakában (1387–1437).
2. Határokon átívelő migrációs folyamatok (népmozgások, ki- és áttelepítések) a Kárpát-medencében az 1930-as, 40-es években.
3. Vízépítési munkálatok és hatásuk környezetünkre 1948-ig lakóhelyemen, régiómban.

2007/2008

1. Földrajz és történelem – 15–16. századi szerzők leírása Magyarországról.
2. Reformkori magyar utazók Nyugat-Európa és Amerika képe.
3. Sportélet, sportegyesületek lakóhelyemen 1945–1990 között.

2008/2009

1. Mátyás-alak egy vagy több (tetszés szerint választott) XV–XVII. századi elbeszélő forrásban vagy politikai traktátusban.
2. Nemzeti emlékezés és nemzeti kegyelet 1849–1914 (ünnepségek, temetések, nemzeti évfordulók).
3. Helyhatósági és országos választások lakóhelyemen 1920–1947 között.

2009/2010

1. Egy magyarországi vár és birtokosai a középkorban (egy vár középkori története lakóhelyemen vagy annak egy részlete és a várat birtokló egyik vagy másik család története).
2. Államelméleti irodalom és a fejedelmi hatalom dicsőítése a kora újkori Magyarországon.
3. Nők a magyar közéletben 1867–1945 (sajátosságok, problémák, hivatás, életutak).

2010/2011

1. Kézművesség és/vagy kereskedelem lakóhelyemen (régió, város, község) a közép- vagy kora újkorban (pl. egy mesterség története).
2. Eltérő hazai közjogi elképzelések (pl. Eötvös, Deák, Kossuth) Magyarország helyzetéről a Habsburg-birodalomban 1860–1867 között.
3. A lengyel–magyar kapcsolatok egy fejezete, egy eseménye, egy jelensége vagy motívuma 1918–1989 között.

4. ISKOLÁK, TANÁROK RANGSORA

1998-ban a Rubicon folyóirat készítette el a történelem OKTV eredmények alapján a középiskolák rangsorát. Az akkori rangsor kialakításánál OKTV-n elért eredményeket pontozták, mely során az 1. hely = 10 pont, 2. hely = 9 pont, 3. hely = 8 pont, ..., 10. hely = 1 pont, a dicséretért pedig fél pont járt. Ezután az 1986–1998 közötti 13 év eredményei alapján az első tíz iskola rangsora következik.

Ugyanebben a számban elkészült az 1992–1998 közötti sorrend.

A fenti számítási módok alapján (kivéve a dicséretért járó 0,5 pont) elkészítettük a középiskolák 1997–2010 közötti rangsorát a történelem OKTV-ben elért eredmények alapján.

	Iskola	Település	Pontszám
1.	Lovassy László Gimnázium	Veszprém	51
2.	Apáczai Csere János Gimnázium	Budapest	30
3.	Révai Miklós Gimnázium	Győr	25
4.	Eötvös József Gimnázium	Tata	24
5.	Türr István Gimnázium	Pápa	23
6.	Fazekas Mihály Gyakorló Gimnázium	Budapest	21
7.	Radnóti Miklós Gimnázium	Dunakeszi	20
8.	Versey Ferenc Gimnázium	Szolnok	19
9.	BDF Bolyai Gyakorló Gimnázium	Szombathely	19
10.	Avasi Gimnázium	Miskolc	18
11.	Garay János Gimnázium	Szekszárd	17
12.	Berze Nagy János Gimnázium	Gyöngyös	16
13.	Táncsics Mihály Gimnázium	Dabas	16
14.	Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium	Szeged	16
15.	József Attila Gimnázium	Makó	15
16.	Varga Katalin Gimnázium	Szolnok	14
17.	Móra Ferenc Gimnázium	Kiskunfélegyháza	14

	Iskola	Település	Pontszám
18.	Fráter György Katolikus Gimnázium	Miskolc	14 14 13
19.	Gimnázium Németh László	Budapest	13 10 10
20.	Gimnázium Balassi Bálint	Budapest Érd	10 10 10
21.	Gimnázium Vörösmarty Mihály	Budapest	10 10 10
22.	Gimnázium Baár-Madas	Kecskemét	
23.	Református Gimnázium ÁFEOSZ	Budapest	
24.	Szakközépiskola Kispesti Deák	Budapest	
25.	Ferenc Gimnázium Trefort	Kecskemét	
26.	Ágoston Gyakorló Gimnázium	Budapest	
27.	Református Gimnázium Veres	Esztergom	
28.	Pálné Gimnázium Dobó Katalin	Szentendre	
29.	Gimnázium Szentendrei Református Gimnázium		

A sorrend elkészítésénél, amennyiben két felkészítő tanár jelent meg a diáknál, az adható pontokat feleztük, így az első hely esetében 5, a 10. helynél 0,5 pont került beszámításra.

	Tanár	Iskola, Település	Pontszám
1.	Isztl János	Lovassy László Gimnázium, Veszprém	39
2.	Gróber Attila	Türr István Gimnázium, Pápa	31,5
3.	Oross József	Révai Miklós Gimnázium, Győr	22
4.	Nyíri Zoltán	Avasi Gimnázium, Miskolc	18
5.	Salamon Tamás	Radnóti Miklós Gimnázium, Dunakeszi	18
6.	Kiss István	Táncsics Mihály Gimnázium, Dabas	16
7.	Pál Lászlóné	József Attila Gimnázium, Makó	15
8.	Kukor Ferenc	Bolyai János Gyakorló gimnázium, Szombathely	14
9.	Mészáros Tibor	SZTE Ságvári Endre Gyakorló Gimnázium, Szeged	13
10.	Farkas György,	Balassi Bálint Gimnázium, Budapest	13
11.	Skornyakné Török Mária	Fráter György Katolikus Gimnázium, Miskolc	12

Jegyzetek

1. *Závodszy Géza*: Gondolatok az OKTV-ről. In: Kaposi József – Makay Mariann (szerk.): Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny Történelemből 1994–1999. Országos Köznevelési Szolgálat Iroda, Budapest, 1999. 13–22.; *Párdányi Miklós*: A történelem tantárgyi Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny a rendszerváltás évtizedében. In: Módszertani Lapok. Történelem, 9. évf. 2002. 2. sz., 1–6.
2. *Szabolcs Ottó*: A történelem OKTV negyven éve. In: Kaposi József – Makay Mariann (szerk.): Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny Történelemből 1994–1999. Országos Köznevelési Szolgálat Iroda, Budapest, 1999. 3.
3. Uo. 3.
4. Uo. 3.
5. Uo. 4.
6. *Závodszy Géza*, i. m. 14.
7. Uo. 15.
8. *Szabolcs Ottó*, i. m. 5.
9. *Párdányi Miklós*, i. m. 2.
10. Draskóczy István és Sárközy István visszaemlékezései
11. Művelődési Közlöny, 3/1991. (IV. 17.) 16. szám, 1020–21.
12. *Závodszy Géza*, i. m. 16.
13. *Párdányi Miklós*, i. m. 2.
14. *Závodszy Géza*, i. m. 17.
15. *Szabolcs Ottó*, i. m. 5.
16. *Kaposi József*: Mit kell tudni az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenyről? In: Kaposi József– Makay Mariann (szerk.): Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny történelemből 1994–1999. Országos Köznevelési Szolgálat Iroda, Budapest, 1999. 25.
17. *Párdányi Miklós*, i. m. 5.
18. *Stefány Judit* (2006): Gyerekek, én meghülyültem. [online] {<http://www.tte.hu/?pageszemle&id=338&archiv=&ev=>}; *Lőrincz László* (2008): Teszt és Lélek; [online] {<http://www.tte.hu/index.php?page=szemle&id=553&archiv=&ev=>}
19. *Ötvös Zoltán* (2010): Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny történelemből (2009/2010-es tanév). [online] {<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2010/02/otvos-zoltan-orzagos-kozepiskolai-tanulmanyi-verseny-tortenelembol-20092010-es-tanev/>}
20. Uo.
21. *Stefány Judit*, i. m.; *Lőrincz László*, i. m.
22. Vö. az Oktatási Hivatal adatbázisa. Pl. az 2004–2009 közötti időszak történelem OKTV feladatlapok és javítási útmutató (I–II. forduló). [online] {<http://oh.gov.hu/kozoktatas/oktv/oktv-korabbi>}; A történelem OKTV 2010/2011-es versenykiírása. [online] {http://oh.gov.hu/letolt/okev/doc/oktv_2010_2011/108_tortenelem_1011.pdf}